

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Spruk

Vedenje množic v uporabi po Arendtovi in Bellu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Blaž Spruk

Mentor: Izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

Vedenje množic v uporabi po Arendtovi in Bellu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvala: Armandu, Jerneju, Kristini in Marku, za razprave, nasvete, pomoč in moralno podporo. Mentorju, profesor Lukšiču, za napotke, usmeritve in potrpljenje ter vsem ostalim, ki so mi bili v oporo.

Vedenje množic v uporu po Arendtovi in Bellu

Množice kot politični del ljudstva so že od nekdaj na ulicah in trgih izražale svoje nezadovoljstvo nad oblastjo in njenimi dejanji ter izražale svoje zahteve na mnogo načinov, od nenasilnih demonstracij ali protestov pa to spontaniziranih izbruhov nasilja in nasilnih revolucij. Upor je politični in družbeni fenomen, ki se na družbeni ravni ne mora odvijati brez množice, ki je nosilka le-tega. Upor je način izražanja želje po spremembi in tako zgodovinsko gonilo napredka v političnih skupnostih. Pojavi se kot posledica družbenih frustracij, ki nastopijo v skupnosti zaradi ekonomskih, političnih in socialnih dejavnikov. Spet ti so tisti, ki določajo kdaj se bo množica sploh oblikovala, kakšno obliko delovanja bo uporabila in kako se bo režim na upor odzval. Neprimerna kombinacija frustracij, delovanja in odziva oblasti lahko pripelje do perpetualnega cikla nasilja. To je sicer uporabno za rušitev sistema, vendar pa je cena ogromna, prav tako pa mu manjka potencial za ustvarjanje novega.

Ključne besede: Upor, množica, nasilje, oblast.

Behavior of the masses in rebellion according to Arendt and Bell

Masses as the political part of the populous were since always on the streets and squares expressing their dissatisfaction over their rulers and their actions and expressing their demands in many ways, from peaceful demonstrations or protests to spontaneous outbursts of violence and violent revolutions. Rebellion is a political and social phenomenon, which, on a social level, cannot happen without the mass, which drives it on. Rebellion is a way to express the wish for change and as such is historically the drive behind progress in a political community. It appears as a consequence of social frustrations that come to being in a community because of economical, political and social factors. This again are the things that determine when the mass will form, what type of action it will use and how the regime will respond to the rebellion. A wrong combination of frustrations, actions and regime response can lead to a perpetual cycle of violence. Violence as such can be a useful tool against the system, but the price of it is huge and it lacks the potential to create something new.

Key words: Rebellion, mass, violence, power.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOGIJA.....	9
3 KONCEPTI.....	10
4 MNOŽICE	15
4.1 Definicija množice	15
4.2 Formiranje množic	17
4.3 Podlaga delovanju množic	19
5 DELOVANJE MNOŽIC	21
5.1 Organizacija in vodje	21
5.2 Tipologija upornega vedenja	22
6 RAZLOGI ZA UPOR	27
6.1 Eksistencialna kriza.....	27
6.2 Kriza individuuma.....	28
6.3 Kriza vrednot.....	28
6.4 Kriza smisla.....	29
7 ZAKLJUČEK.....	31
8 LITERATURA	32

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Tipologija upornega vedenja.....	10
Slika 5.1: Odziv na avtoriteto.....	22
Slika 5.2: Pogostost nasilnih in nenasilnih kampanj.....	23

1 UVOD

Upori in revolucije so bili skozi celotno človeško zgodovino tisti dogodki, ki so spreminjali svet in družbo, rušili politični *status quo* v svojem ožjem in širšem političnem okolju. Skupaj s političnimi premiki in spreminjanjem ravnovesij moči so prinesli še družbene, ekonomske, moralne in ideološke spremembe, ki so oblikovale kulture, države in družbe, kot jih poznamo danes. Mnogo velikih idej zgodovine se je rodilo ravno iz upora, od osebne svobode prek kmečkih in suženjskih uporov, zametkov socializma in liberalnih misli v Francoski revoluciji do množične, direktne politične participacije in transnacionalne solidarnosti v protestih v 60ih letih 20. stoletja. Ljudstvo, ali bolje rečeno množice (in preko njih, posamezniki), so upor v raznih oblikah izrabljale za artikulacijo svojih zahtev, uresničitev le teh, rušenje nezaželenih režimov in doseganje vsesplošnih sprememb. Upor je tako sredstvo za načenjanje in dokončno rušitev tako političnega kot ekonomskega in družbenega *statusa quo*, in so kot taki pomembno gonilo napredka človeške družbe, ter jih je take, kljub vsem negativnim konotacijam, potrebno tudi razumeti in obravnavati.

Naloga je premislek nekaterih konceptov, ki služijo za razumevanje oziroma razlago političnih fenomenov pri katerih gre za delovanje množice proti oblasti. Namen naloge je torej definirati pojem množice ter načine in namen formacije le-teh. Obravnavati in opisati načine delovanja množic, posameznikov znotraj njih ter interakcije med njimi. Namen je tudi definirati koncepte upora, odpora, revolucije in druge koncepte, ki predpostavljajo nekonvencionalne načine doseganja političnih sprememb in prevratov, poskusiti vzpostaviti nekakšno tipologijo različnih vrst uporov in vzpostaviti povezavo med množicami in upori (ter širšim političnim delovanjem množic na sploh) ter določiti vlogo množic v le-teh. V nalogi bom poskusil tudi raziskati in opisati delovanje in vedenje množic v dejanju upora ter odkriti osnovne razloge za upor sam. V ozadju naloge je predvsem vzpostaviti konceptualno bazo in podlago za nadaljnje raziskovanje, preučevanje in opisovanje množic in različnih konceptov upora. Pri svojem pisanju se bom opiral na dela več avtorjev, predvsem Hannah Arendt za podlago delovanja množic, formacije le-teh ter pomena aktivnosti, interakcije in skupinskega delovanja pri generiranju moči množic, ter Davida Bella, ki v svoji knjigi *Resistance and Revolution* vzpostavi po mojem mnenju eno boljših tipologij upornega vedenja. Izredno relevantna sta tud Ted Gurr in Peter Calvert s svojimi tipologijami in opisi upornega vedenja.

Raziskovalno vprašanje te diplomske naloge je kdaj in kako se iz individualnega nezadovoljstva in odpora do sistema razvije množični in aktivni upor, ter kako se množice formirajo in obnašajo v okviru uporniških dejavnosti. Trdim namreč, da obstaja neposredna povezanost med formiranjem množice, njenim delovanjem ter fenomenom upora, ter da je ta neposredno povezan z obstojem

neke krize v politični skupnosti, ki pripelje do upora množice. V prvem delu bom tako razvil vse potrebne koncepte. Tu je potrebno poudariti, da danes v medijih in tudi na splošno lahko zasledimo uporabo različnih besed, od upora, odpora, revolucije, prevrata, vstaje in podobno, brez kakšne koli distinkcije ali vsaj minimalne definicije le-teh. Na splošno se mnogo teh izrazov uporabljenih za iste politične dogodke, kar pa na ravni preučevanja teh dogodkov pripelje do zmede, zaradi česar je potrebno te koncepte definirati tako, da se lahko vzpostavi konsistentna teorija. Potrebno je seveda tudi vzpostaviti koncept množice. V drugem delu bo govora o samih množicah, kaj točno so, kako in zakaj nastanejo in kako se vedejo, medtem ko bom v nadaljevanju to vedenje poskušal z uporabo Bellove tipologije tudi opisati. V zadnjem delu pa se bom še na kratko dotaknil temeljnih razlogov za razvoj upora, saj je način delovanja in vedenja množice seveda pogojen tudi s tem, zakaj se le-ta sploh formira. Bistvena pri vsem skupaj je aktivnost, dejavnost, kar je, kot bom utemeljeval kasneje, tudi glavna linija distinkcije med konceptoma odpora in upora. Aktivnost tu lahko razumemo seveda na več načinov, od najbolj očitnih, kot je združevanje, protesti, tudi nasilje, pa do bolj subtilnih, kot je sam govor (v smislu interakcij med entitetami znotraj množice).

Tu moram poudariti še, da je konceptov, definicij, dogodkov in podobnega mnogo preveč, da bi jih obravnaval vse. Tem, ki bi o njih želel pisati, od obravnavanja neodvisne množice, vodij v uporah, razlikovanju med uporom in revolucijo (razlika predvsem v dosežku), o spontanosti in manipulaciji, o nasilnih in mirnih oblikah upora, vzrokih za le-te, skratka, vprašanj, spremenljivk in faktorjev je mnogo preveč za čas, sredstva in obseg te naloge. Zaradi tega je fokus na konceptualizaciji upora in množic, formacije množic in načinih delovanja, ter ugotavljanje osnovnih vzrokov za upor, da se vzpostavi temelj za kasnejše, obsežnejše delo na tem področju.

2 METODOLOGIJA

Preučevanje fenomenov kot sta individualni odpor in množični upor zahteva uporabo raznolikih metod in neko mero iznajdljivosti. Seveda je v začetku potrebno z analizo primarnih in sekundarnih virov pridobiti repertoar znanja in idej.

Pri preučevanju vedenja množic in posameznikov v množici je potrebno temeljito opazovanje in sicer pregledovanje video materiala s protestov in izgrediv ter še pomembneje, opazovanje z udeležbo na protestih, manifestacijah, skupščinah (tu se predvsem opiram na trenutne dogodke, gibanje 15o, Mi smo univerza ter izkušnje pridobljene na protifašističnih protestih BrnoBlokuje na Češkem). Mnogo informacij sem pridobil tudi iz intervjujev in pogovorov s člani gibanj ter na splošno z ljudmi, ki so se udeleževali takšnih akcij in protestov. Prav tako ne gre brez opazovanja dogajanja po svetu na splošno, predvsem v zadnjem času dogajanja v Arabskem svetu, kjer imamo odlično priložnost opazovati kako, zakaj in kdaj se formirajo množice, kako se oblast odziva ter kakšna je njena interakcija z množico. Prav tako je razvidna kavzalna povezanost med odzivom režima in nadaljnjim delovanjem množice in razvojem upora. Pomembna je tudi diskurzivna metoda, saj veliko protestov in gibanj, ki se odvijajo danes lahko razumemo kot spopad dveh (oziroma danes tudi čedalje več) diskurzov, kot spopad med starim in novim, predvsem v sferi produkcije in dela (od HE – *hyper expansive* k SHE – *sane, humane, ecological* ekonomije, samo kot primer).

3 KONCEPTI

Slika 3.1: Tipologija upornega vedenja

Participacija/Način Tarča/Organizacija		Nenasilno		Nasilno	
		Omejena part. (Običajno elite)	Široka part. (tudi ne-elite)	Omejena part.	Široka part.
Določena politika ali oseba	Neorganizirano	Thoreaujeva državljanska nepokorščina	Nepodreditev (davčna stavka)	Atentat	Spontani, sporadični izgredi
	Organizirano	Odpor proti novačenju v ZDA	Obstrukcija	Udar z vetom (Grčija 1967)	Intenzivni izgredi in subverzija
Politični sistem	Vedno zelo organizirano	Prisiljen odstop	Nenasilna revolucija (Gandijevo gibanje)	Udar prek reform (Egipt 1952)	Notranja vojna

Vir: Bell (1973, 63).

Upori so vedno v neki točki povezani z avtoriteto, močjo in oblastjo, se je potrebno najprej na kratko lotiti razlage teh konceptov. Pri tem se bom oprl na Uri Gordona, Izraelskega aktivista, ki svojo teorijo razvija na podlagi Starhawkove teorije o treh vrstah oblasti, saj se mi takšen način razlaganja in razmejitve oblasti (in posledično definiranje avtoritete) najbolj primeren za razumevanje uporov in tudi delovanja množic. Govora bo o moči in oblasti, ki pa sta tu precej prepleteni. Moč je podlaga za oblast, je sposobnost uveljavljanja lastne volje, oblast pa je sredstvo za uresničitev (implementacijo) le-tega.

Opolnomočenje se kaže kot proces ko ljudje dobesedno pridobijo moč, konkretno (imeti dostop do resursov in kapacitet ki so potrebni za uresničevanje spremembe) ali psihološko (imeti samozavest potrebno za iniciativo in podlago za prepričanje da bo učinkovito) (Gordon 2008, 49). Moč je torej odvisna od fizičnih in psiholoških dejavnikov tistih subjektov ki se jih ta moč in posledično oblast tiče (torej jo nosijo oziroma so ji podrejeni). Ko imamo dovolj moči za podreditev nekih subjektov, imamo nad njimi oblast. Gordon oblast razdeli na tri različne vrste, oblast–nad (*power-over*), ki jo opredeli kot dominacijo, oblast–da (*power-to*), ki jo opredeli kot fizično

kapaciteto storiti nekaj, ter oblast–z (*power–with*), ki jo opredeli kot oblast vpliva brez prisile, ki izvira iz družbenih relacij (npr. spoštovanje, zaupanje), ta oblast je nevidna, formalna hierarhična struktura ne obstaja (Gordon 2008, 49–55), zato bom ta tip oblasti nekoliko bolj obravnaval tudi kasneje, ko bo govora o vodstvu v množicah. Oblast-nad pomeni dominacijo nad svojim okoljem in individuumi v njem. Obstaja več vrst dominacije po Gordonu (2008, 50–51), sila (mišljeno predvsem kot fizična), prisila (kjer gre za grožnjo s sankcijami), manipulacija in avtoriteta. Vendar pa je tukaj potrebno dodati, da lahko razlikujemo med dvema vrstama avtoritete in sicer po njenem izvoru. Formalna avtoriteta, ki bi ji lahko rekli delegirana avtoriteta, izhaja iz nekje 'od zunaj' in je nekomu podeljena s strani nekoga drugega (na primer policija), ter je tako način dominacije, medtem ko neformalna avtoriteta izvira 'od znotraj' in jo podelimo sami tistim ki želimo in samo do mere, ki jo sami dopuščamo. Takšno vrsto avtoritete bi lahko enačili z oblastjo-z, saj je prostovoljna in izvira iz našega prepričanja, da dotična oseba to avtoriteto zasluži zaradi svoje sposobnosti, znanja ipd. Takšna oblast je najbolj pravična, saj je podreitev prostovoljna, prav tako ne obstaja formalna struktura takšne oblasti. Zaradi tega takšna oblast prevladuje v mnogih velikih družbenih gibanjih danes, vendar pa Freeman izpostavi problem, da lahko pomanjkanje formalne strukture postane dimna zavesa za katero si močni ali srečni posamezniki pridobijo neizprašljivo hegemonijo nad ostalimi (Freeman v Gordon 2008, 62).

Najpogostejši tip dominacije v modernih državah je seveda avtoriteta in sicer formalna avtoriteta, ki izvira iz ideoloških in sistemskih predpostavk (v demokraciji, na primer, temelji na tem, da smo predstavnike delegirali sami, na volitvah, oni oziroma država in sistem, ki ga predstavljajo pa to avtoriteto delegira dalje uradnikom, inšpektorjem, policiji...). Upiranje bi tako poenostavljeno lahko označili kot vsako dejanje zavračanja avtoritete, s tem se strinja tudi Bell (1973, 2) ko pravi da je 'nemogoče razpravljati o uporih izven konteksta avtoritete, ker v politiki termin pomeni upiranje avtoriteti'. Vendar pa o tem ne obstaja konsenz, Ortnerjeva namreč upor označi kot zavračanje širšega pojma dominacije na splošno (Ortner 2006, 44). Na tej točki je potrebno omeniti, da je izredno težko prevajati določene izraze iz angleščine, zaradi pomanjkanja slovenskih besed. Težavnost konceptov opišeta tudi Hollander in Einwohner (2004), ko pravita da do "učenjaki uporabljali pojem odpora (*resistance* op.a.) za opis širokega spektra akcij in delovanj v vseh nivojih človeškega življenja (individualnega, kolektivnega in institucionalnega) in v številnih različnih okoliščinah, vključno s političnimi sistemi, zabavo in literaturo." Zaradi tega bom tu razmejil in določil pomen različnih izrazov in se tega poskušal držati skozi celotno nalogo. V ta namen bom uporabljal izraz odpor (angleško *resistance*) za označevanje zavračanja avtoritete na individualni ravni. Pri odporu gre za bolj kot ne pasivno zavračanje avtoritete, kar pa še ne predpostavlja, da ni podreditve le-tej. Odpor je torej posameznikov negativen občutek o avtoriteti, ki ji je podrejen. V našem pomenu je takšno delovanje pasivno, kljub temu, da prihaja do izbruhov

uporništva in nasilja, vendar pa tega še ne moremo definirati kot upor, saj cilj tega ni spreminjanje sistema (psihologi bi verjetno trdili da gre le za klic na pomoč oziroma vzbujanje pozornosti). V dejanja odpora torej sodijo nekonformno obnašanje, vandalizem, asocialnost (politično motivirana) in včasih tudi kriminalna dejanja. Odpor bom obravnaval le kot agregacijo nezadovoljstva, ki nato izbruhne v upor, torej le kot ozadje ki vodi do upora.

Upor sam (angleško *Rebellion*) je najpomembnejši koncept, ki ga bom uporabljal pri svojem delu. Upor je tukaj razumljen kot kolektivno dejanje, ki se izraža aktivno in vidno zavračanje avtoritete, ter s točno določenim namenom (čeprav to ne pomeni, da o namenu vlada točen konsenz, ali da je namen dejanja očiten). Upor je aktivno zavračanje avtoritete, ki se odraža na ravni množic in je lahko bolj ali manj organiziran. Je kolektivno dejanje katerega namen je neki avtoriteti predati določeno sporočilo (ki je lahko bolj ali manj radikalno, kot bomo videli kasneje, pri tipologiji upora in vzrokih za upor), za predajo tega pa obstaja mnogo kanalov. Sporočilo, ki se ga predaja je tisto, kar veže upirajočo se množico. Sicer se vedno pojavi vprašanje, ki ga izpostavi tudi Sherry Ortner, namreč ali lahko resnično govorimo o popolni unitarnosti v skupinah (Ortner 2006, 45)? Res je, da je situacija v kateri so upirajoči se subjekti, odvisna tudi od subjektivne percepcije, namreč vsak jo dojema po svoje, ta percepcija pa je odvisna od statusa (socialnega in ekonomskega), starosti, zgodovinskega ozadja, spola in še mnogo drugih dejavnikov. Vendar pa vseeno lahko trdimo, da v upor, množice vlada neko skupno občutje, res je, da ga vsak doživlja po svoje, vendar pa obstaja neka atmosfera v upor, ki združuje množico, na svetu je ogromno ljudi in vsak človek ima lahko lastno razpoloženje kot svoj lastni svet. Poskusite si predstavljati nekoga s tako močnim razpoloženjem in tako močno radiacijsko sposobnost, da razpoloženje te osebe zavzame ves prostor. Če si lahko predstavljamo, lahko govorimo o dveh stvareh – o razpoloženju znotraj te osebe in objektivni atmosferi okoli te osebe ali stavbe ali ulice ali mesta /.../ atmosfera pripada vsem in nobenemu posebej (Du Prey 2000). Cilj samega dejanja je doseči neko spremembo, in to je tisto kar to množico veže skupaj, pričakovanje, kaj bo ta sprememba prinesla pa jo deli in ohranja pluralno. Upor se od odpora razlikuje ne samo po številu vpletenih subjektov in kolektivni aktivnosti, temveč tudi po svojem cilju (ki je doseganje dejanske spremembe) in svoji učinkovitosti. Odpor subjekt doživlja negativno, saj sankcije in posledice odpora ne prinašajo pozitivnih sprememb, lahko pa se za posameznika končajo slabo (npr. posameznik konča v kakšni zaprti instituciji). Šele ko se odpor prevesi v upor lahko želje po spremembi generirajo dejansko delovanje, saj je v končni fazi le množica nosilec prave moči. Kot ugotavlja Hannah Arendt, 'medtem ko je fizična moč (*strenght* op.a.) naravna kvaliteta posameznika v izolaciji, oblast (*power* op.a.) izvira med ljudmi ko delujejo skupaj in izgine takoj ko se razidejo' (Arendt 1959, 179).

Avtoriteto ali moč lahko zruši in odstrani le druga, večja moč, takšna pa lahko izvira le iz množice, zato je lahko le kolektivni upor uspešen pri doseganju sprememb. Vendar pa je tu

potrebno poudariti tudi, da ima vladajoča avtoriteta na voljo tudi načine kako uničiti moč množice, namreč s silo, z monopolizacijo nasilja (Arendt 1959, 178–186). Takšno dejanje ima lahko zelo različen efekt, lahko pride do popolne pokoritve množice (dober primer je dogodek na Trgu Nebeškega miru leta 1968) ali pa je efekt ravno obraten, množica na nasilje odgovori z nasiljem (na primer dogajanje v Libiji in Siriji v zadnjem letu). Sila je torej edini način kako lahko posameznik prevlada nad množico od zunaj, ali kot pravi Hannah: 'pod pogoji človeškega življenja, edina alternativa moči ni fizična moč, ki je brezupna proti moči – temveč sila, ki jo dejansko lahko en sam človek uveljavi naproti ostalim ljudem in katero lahko en ali le malo ljudi monopolizira s tem, da pridobi sredstva za nasilje' (Arendt 1959, 181). Sila, oziroma uporaba fizičnega nasilja je torej eden od temeljnih dejavnikov za razvoj upora, vedenje množice in uspešnost pri doseganju sprememb. Pri tem pa se seveda pojavi vprašanje, kaj nasilje sploh je? Če želimo oblike upora razmejiti na nasilne in nenasilne, je potrebno najprej definirati nasilje samo.

Nasilna akcija je bil v preteklosti najbolj tipičen način delovanja obeh strani v dualnosti med oblastjo in uporom. Danes nasilje v svojem osnovnem pojmovanju ni več sprejemljivo, vendar to še ne pomeni da ni prisotno. Tudi Gordon (2008, 80) trdi, da je šele v drugi polovici 20. stoletja principna zaveza k nenasilju prišla v ospredje progresivnih družbenih gibanj. Torej se je najprej seveda potrebno vprašati kaj je nasilje, oziroma, kaj to ni? Ali biti nenasilen pomeni spoštovanje človeškega življenja, ali tudi fizične privatne lastnine? ACME collective je po nemirih v Seattlu leta 1999 izdal izjavo, v kateri trdijo da uničevanje lastnine ni nasilna aktivnost razen če uničuje življenja ali povzroča bolečino v procesu /.../ ko razbijemo okno želimo uničiti tanko mejo legitimnosti ki obkroža pravico do privatne lastnine... (ACME collective v Gordon 2008, 81) Ali je torej nasilje le povzročanje fizične ali psihične bolečine ljudem, ali pa je nasilje tudi uničevanje neživih stvari, lastnine? Oziroma, ali je nasilje samo fizična aktivnost, ali pa lahko že samo željo po spremembi označimo kot nasilje nad sistemom, institucijami? Gotovo je tako. Vsak upor je v svojem bistvu nasilen, saj vsak upor ruši neka stara družbena razmerja. Potrebno je razlikovanje med subjektivnim in objektivnim nasiljem. Žižek v svoji knjigi o nasilju naredi prav to. Izpostavi da, ko govorimo o nasilju je v ospredju kriminal, teror, nemiri in vojna. Vendar pa se moramo oddaljiti od direktno vidnega 'subjektivnega' nasilja, ki ga povzročajo prepoznavni akterji, in dojeti ozadje takšnih izpadov. Obstajajo namreč tudi druge oblike nasilja, ki niso direktno vidne, kot je simbolično nasilje, vgrajeno v forme jezika ter sistemsko nasilje, ki je ultraobjektivno, saj je inherentno normalnemu stanju v družbi, gre za nasilje, ki povzroča neracionalne izbruhe subjektivnega nasilja (Žižek 2008, 1–2). Bourdieu (1998, 19–28) na primer govori o strukturnem nasilju nezaposlenosti ki vlada v kapitalističnem sistemu in temelji na strahu po izgubi možnosti vsaj neke mere ekonomske avtonomije posameznika in tako zagotavlja oblast eliti (lastnikom kapitala), ter o nasilju ideologije ki teži k onemogočanju formacije množice s tem, da poudarja

individualizem (posameznik je sam kriv za svojo situacijo). V kontekstu te naloge bo govora o subjektivnem nasilju, čeprav je prav objektivno, sistemsko nasilje tisto, ki povzroča frustracije in posledično upore ter izbruhe nasilja in je v današnjem sistemu podlaga za oblast. O tem nekoliko več v šestem delu naloge (Razlogi za upore).

Ker v demokratičnih državah obstaja pravica do protestov in izražanja nestrinjanja, je uporaba nasilja s strani predstavnikov avtoritete prav tako nesprejemljiva, razen kadar je potrebno zaščititi ljudi in njihovo lastnino pred nasiljem množic. Problem se pojavi ko, kot rečeno, upor označimo kot nasilen četudi v njem ni prisotnih elementov fizičnega nasilja. Namreč, prevladujoči etos nenasilja skonstruira neizogibno slovnično past, kjer je dovolj da nečemu rečemo nasilno, da avtomatično postane nelegitimno (Gordon 2008, 82). Oblast se torej nadvse trudi, da upornike predstavi kot nasilje in jih tako delegitimira in alienira od širše javnosti, medtem ko sama lahko še naprej uporablja nasilje pot pretvezo ohranjanja miru. Kot ugotavlja Bauman, je diskurzivna naveza nasilja na nenormalnost in kriminalnost zasenčila normalizirano in legitimirano nasilje, ki je lahko prav tako resno. Tako ljudje rečejo da je policist nasilen samo če prekrši svoja pooblastila in uporabi pretirano nasilje, ne pa kadar ravna v skladu z zakonom, pa četudi to pomeni uporabo palice ali celo streliva (Bauman v Gordon 2008, 83). Nasilje je torej zelo izmuzljiv koncept z več nivoji in različnimi perspektivami. Za namen te naloge bom o nasilju govoril kot o uporabi sile za povzročanje fizične bolečine, poškodb in smrti, ne glede na to, ali je legitimno ali ne. In tudi to v smislu političnega nasilja, ki je, kot ga definira Gurr, vsak kolektiven napad znotraj politične skupnosti proti političnem režimu, njegovim akterjem – vključno s tako konkurenčnimi političnimi skupinami kot skupinami na oblasti – ali njegove politike (Gurr 1970, 3–4). Obravnaval bom torej le nasilje znotraj ene politične skupnosti (države). Oblike upora bom v skladu s tem razmejil na nasilne in nenasilne.

Obstaja mnogo načinov upiranja in mnogo načinov delovanja in akcije, ki jih uporabljajo množice za doseganje svojih ciljev v upor, vendar pa je možno potegniti vzporednice med določenimi načini akcije in jih razdeliti v skupine po določenih kriterijih. Mnogo avtorjev je poskušalo napraviti tipologijo uporov, nekateri so bolj detajlni kot drugi, nekateri pa se ukvarjajo izključno z nasilnim vedenjem. Najprej je potrebno vzpostaviti kriterije razlikovanja. Ker je govora o upor in ne odporu, je s tem odpravljena distinkcija med individualnim in kolektivnim ravnanjem, tako da najpomembnejša linija delitve postane nasilje, druge pomembne točke razmejitve pa so organiziranost, cilji in participacija (v smislu kdo deluje). Bell (1973, 63) upore razdeli prav po teh točkah (Slika 3.1). Njegova distinkcija po participaciji se opira na razdelitev med delovanjem (političnih) elit in množično delovanje, mene zanima samo slednje. Če torej sledimo še distinkciji po črti nasilja, dobimo dve skupini množičnih akcij. Ne-podreditev in obstrukcija, kjer je cilj ena sama politika in nenasilna revolucija, ko je cilj celoten sistem (kot Gandijevo gibanje ali žametna

revolucija na Češkem), so mirne oblike upora, medtem ko so spontani izgredi (neorganizirani) in spodbujeni izgredi in subverzija (organizirano) nasilne oblike upiranja proti določeni politiki. Kot nasilno akcijo, katere cilj je rušitev sistema, navede notranjo (državljsko) vojno, sem pa bi lahko sodila tudi vstaja (kdaj vstaja preraste v državljansko vojno pa je stvar dolge polemološke razprave). Gurr (1970, 10–11) se medtem osredotoči na politično nasilje in ga razdeli v tri sfere, po intenzivnosti: nemire (*turmoil*), zaroto (*conspiracy*) in notranjo vojno. Nemire opredeli kot precej spontano, neorganizirano nasilje s precejšno participacijo, sem sodijo nasilne stavke (odličen primer takšne smo lahko spremljali v Južnoafriških rudnikih platine v zadnjih dneh), izgredi, politični spopadi ter lokalne vstaje. Zarote in notranje vojne imajo skupno točko, namreč visoko stopnjo organiziranosti. Razlika je predvsem v participaciji, v zarotah je ta nižja, primeri takšnega delovanja so atentati, terorizem, gverila in državni udari. Široka participacija velikega dela populacije pa je eden glavnih indikatorjev notranje vojne, ki ima prav tako več oblik, od široko zastavljenega gverilskega delovanja in terorizma, pa do državljanskih vojn in revolucij. Takšno, le nekoliko razširjeno in s konkretnimi primeri podprto razdelitev bom uporabljal skozi vso nalogo.

4 MNOŽICE

Množica je praktično eden glavnih konceptov v tej nalogi, saj je glavni akter v kolektivni akciji upora. Brez množice kot nosilca edine resnične politične moči, upor niti ne bi bil mogoč, saj ravno kolektivno delovanje generira to moč. Vendar pa je potrebno definirati, kaj množica sploh je, saj je skozi zgodovino mogoče zaslediti mnogo različnih definicij in percepcij množice ter njenega namena. Veliko teh mnenj je negativnih ali celo nastrojenih proti množici, saj se jo mnogokrat povezuje s kaosom, neracionalnostjo in nepredvidljivostjo (*mob rule*). Moj namen je poiskati bolj pozitivno percepcijo množice, ker menim, da je množica, kot povedano že prej, gonilo družbenega napredka ravno zaradi svoje kapacitete za upor. Potrebno je torej ugotoviti, kaj je množica, kako je sestavljena ter kako in zakaj nastane.

4.1 Definicija množice

Za množico obstaja mnogo definicij, ki pa so si v svoji naravi precej podobne. Obstaja tudi veliko izrazov, ki pa se razlikujejo predvsem po tem, kakšno konotacijo želijo dati množici in na podlagi česa jo želijo definirati. Kaj torej je množica in kateri izraz jo najboljše označuje? Ali množico določa le njena množina (številke), ali je potrebno nekaj več, nek namen? Najprej je tu

potrebno izpostaviti problem jezika, namreč mnogo izrazov v angleščini nima primerne prevoda v slovenščino. V angleščini sta precej relevantna izraza *mob* in *crowd*. Slednjega se velikokrat prevaja kot množica, vendar pa menim da v tem smislu nima političnega pomena in zato ni relevanten in ne označuje prave (politizirane) množice. *Mob* bi lahko prevedli kot drhal, ta izraz pa ima izrazito negativen pomen in množico predstavlja kot neracionalno in nasilno, skoraj živalsko. Pravi izraz bi bil *mass*, s prevodom v množica (tu je pomanjkanje slovenskih izrazov še kako očitno), ki pa ima aktiven in političen prizvok. Obstaja sicer tudi koncept *multitude*, ki pa ga smatram kot koncept, ki je umetno ustvarjen s točno določenim namenom (v smislu kot ta izraz uporabljajo Foucault, Negri in Hardt). 'Ker je prevladujoča oblika republike opredeljena z lastnino, je *multituda*, kolikor je zanjo značilna revnost, njeno nasprotje. Vendar je treba konflikt razumeti ne glede na bogastvo ali revnost, temveč tudi in predvsem na oblike subjektivitete, ki se proizvajajo' (Hardt in Negri 2010, 48), citat očitno nakazuje na to, da je *multituda* pogojena z ekonomskim statusom in da je njen namen postavljanje nasprotja vladavini privatne lastnine, kar daje konceptu ideološki pomen. Množica po drugi strani ni (nujno) definirana z razredom oziroma ekonomskim in socialnim statusom njenih članov, saj smo lahko priča mnogim uporom, kjer je množica prerasla en sam družbeni razred, na primer v Egiptu, kjer je Al Jazeera poročala da se na ulicah zbirajo ljudje iz vseh 'nivojev življenja' (Hill 2011). Tudi Balibar (2004, 217–218), ko analizira Engelsa, poskuša množicam pripisati ekonomsko oziroma razredno pogojenost, ko pravi da: 'to, da je razredni boj "motor zgodovine" in da "zgodovino delajo množice", še ne kaže rešitve, temveč sam problem. In na stičišču tega, kar lahko analiziramo kot razrede (antagonizem) in kot množice (ali množična gibanja), poskuša opredeliti to, kar moramo razumeti z ideologijo. Če namreč množice v svoji "biti" niso nič drugega kakor razredi – ali če želite, so sestavljene iz istih "dejanskih" posameznikov kakor determinirani razredi – se njihova modalnost zgodovinskega obstoja ne zvede na obstoj množic'. Tudi tu je možno zaslediti problem definiranja množic in distinkcije le teh od drugih, vsaj v osnovi podobnih konceptov.

Izraza ki ju bom torej uporabljal sta množica in pa ljudstvo, ki pa ju kljub temu, da se množica postavlja kot negativna plat ljudstva (Jonsson (2008, 7), na primer, piše o tem, kako sta šle od Francoske revolucije dalje cenjena volja ljudstva z roko v roki s pokvarjeno vladavino drhali), ne smemo postavljati v nasprotje. Glavna distinkcija je, da ljudstvo predstavlja celotno populacijo neke politične skupnosti, medtem ko množica predstavlja frakcijo ljudstva, ki je politizirana in aktivno izraža svoje zahteve (kanali so seveda raznoliki, kot bo očitno iz tipologije uporov).

Drhal, masa oziroma množica, takšne besede vzpodbujajo odsotnost morale in politični nemir, gojijo asociacije z vandalizmom, terorjem, silami, ki jih mora država podrediti ali uničiti. Množica je namreč socialni fenomen, ki ga vodijo neracionalne strasti... je instinkt, ki ga je potrebno zatreti (Jonsson 2008). Vendar pa ima zgodovinski pregled negativnega definiranja množic, ki ga opisuje

Jonsson, več kot očiten namen. V času Francoske revolucije in po njej so znanstvene knjige namreč bolj kot ne pisali dobro situirani, 'razsvetljeni' aristokrati ali člani visoke, novo nastale buržoazije, ki so imeli še kako dober razlog za strah pred množico 'mizernih' revežev. Tu se sicer ponovno pokaže kako enostavno je množico definirati po socialnem in/ali ekonomskem statusu, vendar pa je na množici nekaj več, saj ima zmožnost preseči te meje. Thomas Hardy o množici napiše, da mora biti 'število naših Članov neomejeno' (Hardy v Jonsson 2008, 9), kar nakazuje na odprtost koncepta množice.

Množica je torej več kot le število, več kot le skupina ljudi. Združuje jo namen. Množica je način artikulacije zahtev, način delovanje tistega dela ljudstva, ki se je politiziral in začel aktivno delovati v politični skupnosti s skupnim namenom. Glavni faktor definiranja množice je torej sama aktivnost, samo delovanje. Hannah Arendt (1996) v svoji knjigi *Vita Activa* konstantno izpostavlja pomen akcije, aktivnega vključevanja v politično življenje, ker le dejavni posamezniki lahko spreminjajo svet. Akcija pa tukaj seveda ni razumljena le kot fizična aktivnost. Delovanje, za razliko od ustvarjanja, ni nikoli mogoče v izolaciji, izoliranost pomeni biti prikrajšan za zmožnost delovanja. Delovanje in govor potrebujejo obkrožujočo prisotnost drugih (Arendt 1959, 167). Delovanje torej samo po sebi predpostavlja množino. 'Z besedo in dejanjem se namreč vstavimo v človeški svet, in ta vstavev je kot drugo rojstvo... ampak če pod vprašajem ne bi bilo drugega kot delovanje kot sredstvo za doseganje cilja, je več kot očitno, da bi ta cilj veliko lažje dosegli z nemim nasiljem, tako se delovanje zdi zelo učinkovit nadomestek za nasilje, tako kot se govor, z vidika same uporabnosti, zdi nenavaden nadomestek za znake' (Arendt 1959, 157–159).

Tako kot so znaki omejeno uporabni pri komunikaciji, je tudi nasilje v doseganju zelenih ciljev uporabno samo do neke mere. Nasilje namreč lahko ruši (star sistem, razmerje moči), ne more pa graditi, ustvarjati novega. Govor kot način delovanja tako pridobi izjemen pomen, saj je zmožen prav tega, stvarjenja novih vezi in interakcij. 'Ta revolucionarna lastnost govora in delovanja pa se postavi v ospredje ravno ko so ljudje z ostalimi, in ne za ali proti njim – to je, v sami človeški povezanosti' (Arendt 1959, 160). Največji pomen množice je torej v interakcijah med njenimi pripadniki, ki determinirajo delovanje in s tem uspešno aktivnost in doseganje ciljev. Moč množice je v njeni povezanosti, medtem ko njena številčnost določa kapacitete njenega delovanja, slednje pa je tisto, kar množico definira kot politično aktivno.

4.2 Formiranje množic

Če je za delovanje množic izrednega pomena, kakšen je nivo in frekvenca interakcij med deli, ki množico sestavljajo, to velja tudi za obdobje nastajanja te množice. Ta namreč lahko nastane le skozi interakcijo med posamezniki. Gre za proces, ki ga je izredno težko opisati in opazovati. Če

izpostavim primer Tunizijske revolucije 2010–2011. V državi so vladale precej slabe ekonomske razmere, sicer ni prisotna eksistencialna kriza, vendar pa državi že tri desetletja vlada Ben Ali, tako da so ljudje izključeni iz politike. Prisotna je precejšnja stopnja nezadovoljstva, vendar se ne zgodi nič. Dokler policija ne zapleni stojnice Mohamedu Bouazizi, ta se 17. decembra 2010 protestno zažge. Naslednji dan je bilo na ulicah že več tisoč protestnikov, ki v nekaj dneh dosežejo padec Ben Alija (Ryan 2011). Vprašanje je torej, kaj je tisto, ki vse nezadovoljne ljudi, ki so morda že prej odporni na individualni ravni, poveže, da se uprejo? Potreben je nekakšen katalizator, neka točka preloma, ki pripelje od individualnega, odprnega vedenja, do upora množice. Ljudje se uprejo, ko so tako ali drugače nezadovoljni (več o različnih razlogih za to v šestem delu), vendar pa je potreben nek dogodek, ki vzpodbudi odporne ljudi k interakciji, da to nezadovoljstvo postane javno, da se ljudje začnejo združevati, pogovarjati in oblikovati svoje zahteve. Potrebna je interakcija med ljudmi, ki imajo željo po spremembi in tako postanejo aktivni, interakcija ne le v smislu odnosov med njimi temveč kot skupno delovanje. Če se vzpostavi prava atmosfera, lahko nastane množica ki teži k spremembi v sistemu ali sistema samega, če je režim temu nenaklonjen, zaradi trenj med akterji pride do nasilnega upora.

Množice se formirajo kot posledica širših družbenih frustracij. Gurr (1970, 22–30) govori o konceptu relativne deprivacije, vzpostavitve neke krize, nekega pomanjkanja, ki je lahko materialno (ekonomsko), socialno, politično ali psihološko, in v primeru, da so ljudje dovolj dolgo izpostavljeni takšni deprivaciji, pripelje do frustracij. Te frustracije so povod za odprno obnašanje, ki pod pravimi pogoji preraste od individualnega odpora v zametke upora. Formira se uporna množica, njen obstanek, delovanje in obseg pa se razlikujejo od primera do primera. Ti so odvisno od več faktorjev, internih (ideološki, razlogi za upor, vprašanje vodstva, upanje na uspeh etc.) ali eksterni (odziv režima, potencial za nasilje, zunanjepolitični oz. diplomatski faktorji etc.) množici sami. Eden od faktorjev pri formaciji množic je tudi pritisk, ki se vrši na ljudi. Vid Pečjak je v 90ih razvil model upora, ki zajame mnoge elemente in vidike vprašanja 'zakaj se ljudje uprejo'. Vendar pa se bi bilo potrebno model nekoliko spremeniti in razširiti, da je možna njegova aplikacija tudi na demokratične politične sisteme. Kot pravi Pečjak, je upor proti režimu posledica pritiska na ljudi. Pritisk je generator upora. Pri tem nekateri dejavniki, pravimo jim amplifikatorji, pospešujejo in drugi, pravimo jim reduktorji, zavirajo upor (Pečjak 1991). Gotovo je pritisk eden glavnih generatorjev upora, moje razumevanje pritiska, ki ga režim oziroma sistem vrši na ljudi, v obliki kriz, ki jih ta pritisk povzroča, je razloženo v šestem delu naloge. Vendar pa je že v začetku potrebno nekaj dodati in sicer da režim še zdaleč ni edini, ki vrši pritisk na ljudi, temveč je potrebno tu govoriti o sistemu. Strukturno nasilje kapitalizma, ki sem ga na kratko obravnaval že na začetku, je tisto, ki v modernih, demokratičnih državah vrši večino pritiska. S tem je mišljeno, da je sama struktura družbe, hierarhij in predvsem družbene produkcije in akumulacije zasnovana tako da vrši

pritisk na ljudi (v obliki groženj po izgubi zaposlitve v primeru stavke, kar dolgoročno pomeni izgubo življenjskih sredstev in s tem povzročitev eksistencialne krize in podobno). Ta pritisk je prisoten ne glede na strukturo režima. Pečjak pa govori tudi o amplifikatorjih in reduktorjih, torej dejavnikih, ki zavirajo in pospešujejo upor in so še kako relevantni, saj pojasnijo anomalije in ter pomembnost partikularnih razumevanj in obravnavanj posameznih uporov, čeprav pa neke splošne predpostavke obstajajo: 'glavni amplifikator je upanje in glavni reduktor je strah. Kadar je upanje večje od strahu, upor raste, kadar pa je strah večji, upor upada. Na upanje in strah pa vplivajo številni daljni dejavniki, npr. zgled drugih dežel, kar je v Vzhodni Evropi sprožilo padanje domin, medtem ko so negativne pretekle izkušnje povečale strah in povzročile množično apatijo, ki je sledila češki in hrvaški pomladi' (Pečjak 1991).

Formacijo množice bi torej lahko pripisali tudi pritisku, ki doseže neko točko, ko ga ljudje ne morejo več prenašati in izbruhnejo v javnem, kolektivnem izražanju nestrinjanja, torej upor, s katerim želijo odstraniti ali pa vsaj zmanjšati pritisk.

Zaradi precejšnjega števila faktorjev, ki jih je potrebno tu upoštevati in specifičnih okoliščinah vsakega upora, je praktično nemogoče govoriti o razlogih in pogojih za upor, ki bi bili bolj konkretni kot reči, da je upor posledica nezadovoljstva (oziroma mizerije, kot to imenuje Jonsson (2008, 34–38)), lahko pa se vzpostavi teorija o najosnovnejših pogojih oziroma krizah v družbi, ki lahko pripeljejo do upora.

4.3 Podlaga delovanju množic

Na kakšen način potekajo interakcije znotraj množice in kako posledično množica deluje je odvisno od mnogo faktorjev. Predvsem je to povezano s tem, zakaj se je množica sploh formirala, torej kakšne so konkretne zahteve upirajočih se ljudi. Torej gre za ideološki faktor, socialne predstave o tem, kako bi moral biti svet urejen. Gre za vprašanje vrednot, torej zelenih dogodkov, stvari in pogojev po katerih imajo ljudje željo (Gurr 1970, 25). V tem smislu ne gre toliko za moralne vrednote kot za splošna pričakovanja ali hotenja ljudi, tudi v povsem materialnem smislu. Vrednotna pričakovanja nekega kolektiva (skupine op.a.) so povprečne vrednotne pozicije za katere njegovi člani menijo, da so do njih upravičeni. Vrednotna pozicija pa je nivo dejanske pridobitve teh vrednot (Gurr 1970, 27). Razlika med vrednotnimi pričakovanji in vrednotno pozicijo so tista točka, kjer se artikulirajo zahteve tega kolektiva oziroma, ko je enkrat zahteva aktivno izražena, množice. Zahteve oziroma želje, ki jih goji množica so tiste, ki določajo delovanje množice tako znotraj nje same (ali je potreba po vodstvu, kakšna mera organizacije je potrebna, kakšne so organizacijske strukture etc.), kot navzven, v interakciji z obstoječim režimom (na primer, množica, ki zahteva odstavitev režima, se bo manj pripravljena pogajati z njegovimi predstavniki, kot pa

množica ki želi spremembo le neke točno določene politike).

Nadaljnje akcije množice pa so odvisne od režima, torej od njegove reakcije na upor. Predvsem od tega je odvisna tudi stopnja nasilja, če je ta seveda prisoten. Odziv režima oziroma oblasti lahko razdelimo na tri glavne tipe: sodelovanje/sprejemanje, ignoriranje in nasilje. Sodelovanje oziroma sprejemanje pomeni, da režim odobrava uporno vedenje množice kot legitimno ter sprejeme zahteve množice, ali pa se z množico vsaj pogaja o njihovih zahtevah. Takšno ravnanje oblasti se najpogosteje pojavlja v demokratičnih državah, vendar pa je lahko le krinka za ignoriranje. Dober primer takšnega odziva je odziv oblasti v ZDA ob protestih gibanja Occupy. Gibanje so videli kot legitimno in se občasno z njim celo pogajali, vendar se zahtev gibanja ni jemalo resno, ali pa se jih je celo ignoriralo, v upanju da se bo množica sama razpustila, ko se to ni zgodilo, je bilo uporabljeno nasilje. Vidno je, kako se odzivi lahko spreminjajo tekom dogajanja. Če režim sprejema upor za legitimen in so pogajanja (oziroma prilagoditev režima) uspešna, se upor konča. Ignoriranje je precej pogost odziv pri manjših uporih, tu ne gre za popolno ignoriranje, tipična je policijska prisotnost in medijska pokritost, vendar pa se režim ne ukvarja z reševanjem problematike, ki jo je množica izpostavila. Režim le čaka, da se množica iztroši in razide (takšno delovanje režima je tipično za slovenski politični prostor). Takšen odziv je lahko uspešen, če množica ni vztrajna, lahko pa med ljudmi generira nove frustracije. Tretji tip vedenja je represija, ki je v različnih oblikah in intenzivnosti pojavlja kot stalni spremljevalec uporov. Je najpogostejši tip odziva avtoritarnih režimov. Nasilje lahko glede na intenzivnost povzroči zelo raznolike rezultate, ob široki, odprti uporabi represijskih sredstev lahko režim povsem zaduši upor, vendar zgubi vsakršno moralno držo. V kolikor se nasilje zavleče se mnogokrat konča z državljansko vojno, saj lahko pride do frustracij, ki so psihološko in sociološko izvor agresije, več kot je nasilja, večja kot je frustracija, večji je potencial za kolektivno nasilje (Gurr 1970, 30–37).

Množica je torej v svojem delovanju pogojena z notranjimi in zunanji faktorji, ki se med seboj prepletajo. Namreč, četudi opazujemo dva primera kjer so zunanji (odziv režima, zunanjepolitični elementi etc.) podobni, se množica lahko odzove povsem raznoliko, ravno zaradi notranjih, torej psiholoških in ideoloških faktorjev. Zaradi tega ter zaradi dokaj neracionalne naravnosti množic se le-te v svojem vedenju nepredvidljive. Potrebno je upoštevati tudi kako je množica organizirana, kako (če) je zasnovano vodstvo, ter ali to vodstvo z množico manipulira, ali jo le vodi na poti k njenim zahtevam (torej, ali gre za dominacijo močnejših posameznikov, ali pa gre za konsenzualno sledenje karizmatičnem vodjem, ki uporabljajo oblast-z). Ta vprašanja bom naslovil v naslednjem delu, ko se bom ukvarjal s tipologijo upornih dejanj množice.

5 DELOVANJE MNOŽIC

5.1 Organizacija in vodje

Kako se množice organizirajo je v veliki meri odvisno, kaj želijo doseči, saj je način delovanja pogojen s cilji le-tega. Odvisno je torej od zahtev, ki jih množica postavi (izraženo neformalno, razen v bolj organiziranih oblikah upora, kjer se organizirajo formalne strukture vodstva, predstavništva...), te zahteve pa so, kot že rečeno, odprava določenih nesorazmerij v pričakovanih in realnostjo. 'Volja (in s tem zahteve op.a.) množice je odraz splošnega interesa' (Arendt 1965, 72), torej želje po spremembi.

Obstaja dva glavna tipa organizacije množice in sicer množice s formalno strukturo in množice brez te. Množice s formalno strukturo so po navadi posledica organiziranega, morda celo spodbujenega upora, s strani določenih posameznikov, skupin ali organizacij. Takšne množice po navadi želijo spremembo ene same politike in se zberejo v ta namen, pod vodstvom interesnih skupin, ki so upor 'organizirale'. Takšna gibanja imajo nekoliko večjo možnost za uspeh, delno zaradi organiziranosti, delno zaradi nižjih ciljev, vendar pa zaradi organizacije in koordinacije akcij, ter komunikacije z oblastjo, ki jo lahko vzpostavi vodstvena struktura, stvari težje uidejo iz rok in se sprevržejo v nasilje. Tipična za takšne množice je hierarhična struktura vodstva, ki povečuje storilnost in hitrost odločanja, vendar pa se v takšnih množicah pojavljajo problemi. Pojavijo se vodje, ki 'breme' odločanja prevzamejo nase, to pa lahko pripelje do hegemonije določenih posameznikov v gibanju, ti posamezniki pa lahko zlorablajo moč množice v svoje namene, teko, da dominirajo celotno množico preko manipulacije.

Vprašanje vodstva je bilo vedno pereče v velikih ljudskih gibanjih, saj se vedno pojavlja vprašanje, v čigavo korist delujejo vodje, ko enkrat pridobijo oblast, oziroma, kaj si od tega obetajo. Nietzsche edinega pravega voditelja vidi kot dejavnega človeka, medtem ko: 'njegov cilj pa je katera koli sreča, morda ne njegova lastna, pogosto sreča določenega ljudstva ali sreča celokupnega človeštva ... Večinoma se mu ne obeta plačilo, razen slave, to je kandidatura za častno mesto v svetišču zgodovine, kjer on sam spet more biti učitelj, tolažnik in svarilec tistim, ki prihajajo kasneje' (Nietzsche 2007, 69).

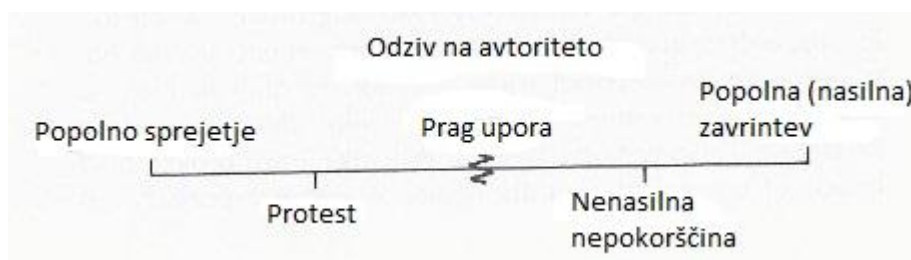
Pravi vodja je torej le tisti, ki deluje v korist vseh in ne sebe, takšni vodje ne silijo v ospredje, oblast pridobijo ne namenoma, s sposobnostjo, odločnostjo in pravičnostjo, takšni ljudje pa se kot neformalni vodje pojavijo v drugačnem tipu množice, namreč v neorganizirani množici. Skratka vodje, ki uporabljajo oblast-z, čeprav Bell (1973, 96) trdi tudi da je osebno ali opazovano izkušnjo z nepravičnostjo možno najti v ozadju praktično vseh uporniških voditeljev.

Neorganizirana množica še ne pomeni da vlada kaos, da ni usklajevanja ali da vsak dela kar hoče. Gre le za mrežne strukture, kjer deli množice komunicirajo med sabo brez nekega centra, odločitve pa se delajo na ravni, kjer je to zahtevano, brez vmešavanja skupin, ki se jih odločitev ne tiče. Takšna formacija je značilna za anarhistična gibanja ali ljudska gibanja, ki želijo prikazati napake predstavnške demokracije. Dober primer takšne organizacije so gibanja Occupy. V takšnih organizacija prevladuje oblast-z, ki je seveda derivat oblasti-da, saj je zmožnost nekoga da nekaj stori tisto, kar določa koliko lahko vpliva na druge (Gordon 2008, 54). Takšna struktura množic je tipična v gibanjih, katerih zahteva je odstavitev režima, saj gre za združenje širše populacije skozi celoten politični prostor in je pretirana koordinacija praktično nemogoča, zato so množice na trgih prepuščene samoorganizaciji (obstaja pa seveda možnost oblikovanja alternativne vlade ali česa podobnega, kot smo bili temu priča v Libiji in Siriji).

Distinkcijo med obema oblikama organizacije množice lahko utemeljim na svojih izkušnjah. V Slovenski različici gibanja Occupy smo odločitve sprejemali konsenzualno, ter delovali po principu demokracije direktne akcije, izvrševanje akcij je potekalo v skupinah zainteresiranih ljudi, ki so imeli pri tem popolno avtonomijo. To je pravo nasprotje tega, čemur sem bil priča na antifašističnih demonstracijah v Brnu, 1. maja 2011, kjer je več skupin organiziralo dogodek, ga vodilo in množico le usmerjalo tako, da je blokirala pohod neo-nacistov. Vse je potekalo v sodelovanju z oblastmi, tako da je bilo vse zelo organizirano in dogovorjeno, ampak namen je bil vseeno dosežen, brez nasilja, ki bi lahko izbruhnilo, če ne bi bila prisotna stopnja organiziranosti ki je omogočala nadzor zbrane množice.

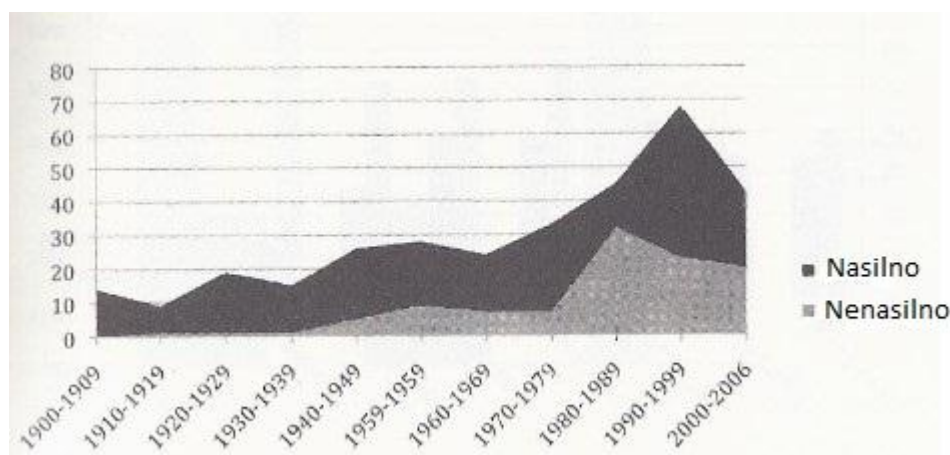
5.2 Tipologija upornega vedenja

Slika 5.1: Odziv na avtoriteto

Vir: Bell (1973, 6).

Slika 5.2: Pogostost nasilnih in nenasilnih kampanj

Vir: Chenoweth in Stephan (2011, 7).

V tem delu naloge bom naštel in opisal tipične načine delovanja množic oziroma uporniških gibanj. Tipologijo delovanja bom razmejil po najpomembnejši ločnici, namreč na nasilne in nenasilne načine delovanja množic. Pri tem je potrebno upoštevati, da je množica podaljšek ljudstva, tako da bom obravnaval predvsem akcije, ki jih izvaja množica, vključil pa bom tudi akcije, ki jih izvajajo razne skupine ki se formirajo iz množice oziroma kot podpora množici (na primer teroristične ali gverilske skupine), niso pa relevantna dejanja, ki jih Bell v svoji tipologiji (Slika 3.1) našteva kot akcije elit, saj se le-te po navadi borijo le za lastne interese in so z vidika zahtev množic bolj ali manj nepomembne. Ali bo upor nasilen ali miren je precej odvisno od splošnega razpoloženja ljudstva proti oblasti (Slika 5.1). Kot je razvidno iz grafa (Slika 5.2) je zadnja leta možno spremljati povečanje upornega delovanja množic po vsem svetu (ob idejah demokracije, svobode in tudi zaradi tehnološke povezanosti in informiranosti ljudje oblikujejo nove zahteve in jih tudi rajši ter lažje izražajo), pa število nasilnih akcij množic upada po tem, ko je v 90ih doseglo višek, razlog je iskati v dveh točkah. Prva je razvoj vojaške tehnologije zaradi katere so gverilske in teroristične organizacije omejene v svojem delovanju ter policijskih tehnik, ki uspešno zajezi množično nasilje. Druga pa je splošna inklinacija k miroljubnosti, ki se je v zadnjih letih oblikovala kot temelj ljudskih gibanj (Gordon 2008, 80). Skozi starejšo zgodovino mirne oblike uporov niso ravno dosegale rezultatov, vendar pa se je to močno spremenilo, v obdobju med leti 1900 in 2006 so imele nenasilne uporniške kampanje skoraj dvakrat večjo možnost delnega ali celotnega uspeha kot nasilne (Chenoweth in Stephan 2011, 7).

5.2.1 Mirne oblike upora

Hirschman obravnava povezavo med ekonomijo in uporom, v smislu da državljana obravnava

kot potrošnika in mu pripisuje podobne kategorije delovanja proti oblasti kot jih ima potrošnik naproti ponudniku, namreč izhod, glas in lojalnost. Lojalnost pomeni da potrošnik neprestano kupuje pri istem ponudniku ne glede na vse, v političnem smislu gre za splošno apolitičnost in apatijo, v splošnem za vdanost v usodo. Izhod pomeni prehod na drugega ponudnika oziroma beg iz države, vendar ta akcija morda niti ni možna, zaradi zaprtosti režima ali pomanjkanja drugega 'ponudnika'. Glas predpostavlja protest proti ponudniku v smislu obveščanja le-tega o neprimernosti ponudbe oziroma produkta, v politični sferi bi to pomenilo upor (Hirschman v Bell 1973, 38–41). Bell v svoji knjigi našteje naslednje oblike mirnega uporniškega vedenja, ne-podreditev, obstrukcija in mirna revolucija (Bell 1973, 63). Ta razdelitev je relevantna, vendar pa jo je potrebno dopolniti in razširiti. Pomembna točka mirnih oblik upora je vedno participacija. Participacija v uporniški kampanji je aktivna in opazna vključitev posameznikov v kolektivni akciji (Chenoweth in Stephan 2011, 30). Mirne oblike upora namreč potrebujejo širšo javno podporo kot nasilne, da pridobijo večjo moč in večji potencial za uspeh. Vendar pa imajo nenasilne oblike upora prednost pri participaciji naproti nasilnim, kar je pomemben faktor pri izidu upora. Moralne, fizične, informacijske in 'predanostne' ovire participaciji so pri mirnih oblikah upora precej nižje kot nasilnih (Chenoweth in Stephan 2011, 10). Mirne akcije, kot jih razdeli Bell so razdeljene predvsem glede na cilj oziroma glede na to, kaj želijo doseči, zato je potrebno vzpostaviti razdelitev glede na tip dejanja. Opisal bom tri glavne tipe akcij, namreč protesti, blokade (kot oblika protesta) ter okupacija. Te tri akcije so si v svoji obliki nadvse podobne, gre namreč le za tri stopnje iste oblike akcije, vredno je omeniti tudi, da je zadnja stopnja (okupacija) relativno nov fenomen. Četrta oblika, ki bi jo rad obravnaval in jo navede že Bell, je mirna revolucija, to je potrebno obravnavati ločeno od prvih treh, saj ne gre toliko za obliko delovanja kot izkupiček delovanja. Mirna revolucija je (lahko, če je tarča sprememba samega sistema) posledica uporabe teh treh načinov delovanja in je tako zadnja stopnja takšnega tipa akcije. Tu je potrebno upoštevati, da revolucija skoraj vedno vključuje neko stopnjo nasilja oziroma represije, vendar pa se lahko smatra za mirno saj je dosežek velik, medtem ko so stopnja, razširjenost in intenzivnost nasilja dokaj nizki. Chenoweth in Stephan (2011, 6) sicer navedeta tudi druge oblike mirnega upora, ki pa jih tukaj ne bom upošteval. Naj pojasnim, bojkot ne predpostavlja akcije temveč ravno pasivnost in tako pa naši definiciji ne more biti obravnavan kot upor, stavka je sicer pomemben način delovanja določene sfere množic, vendar pa je cilj izključno ekonomski (čeprav ima lahko politično podlago). Tako kot drugi avtorji navedeta kot mirno obliko tudi protest, ki pa je tako ali tako najpogostejša oblika mirnega upora množic.

Protest: Pri protestu gre za najbolj osnovno obliko izražanja zahtev množice. Množica se zbere (organizirano ali spontano) ter s transparenti, slogani ter samo prisotnostjo izrazi neke konkretne zahteve.

Blokada: Blokada ali obstrukcija je praktično protest, ki pa ima bolj konkreten namen kot le izražanje zahtev. Pri blokadi namreč množica s svojo prisotnostjo želi fizično preprečiti dostop do nečesa (delavcem do gradbišča, poslancem v parlament, policiji na kraj dogodka in podobno). Tu je potencial za nasilje precej povečan.

Okupacija: Okupacija je relativno nov fenomen, ki se je razvil iz izjemno vstrajnega množičnega protesta, kjer množica svojo zahtevo izraža s fizično prisotnostjo na javnem kraju dlje časa, načeloma do izpolnitve njenih zahtev. Odličen primer takšnega delovanja množice je bilo možno spremljati leta 2011 v Egiptu na trgu Tahrir, ali pa na Wall Streetu med gibanjem Occupy v ZDA.

Mirna revolucija: Mirno revolucijo sicer Bell (1973, 63) opredeli kot obliko upornega vedenja, vendar pa gre v resnici bolj za rezultat mirnih oblik upora. Mirna revolucija je izkupiček mirnega upora uperjenega proti sistemu in predpostavlja uspešno uporabo zgoraj navedenih oblik upora. Primerov je veliko, od Gandijevega gibanja, žametne revolucije leta 1989 na Češkoslovaškem do Egipčanske revolucije leta 2011. Sicer je bilo v vseh možno zaslediti nekaj nasilja (tudi s strani množic, s strani režima je represija pričakovana), vendar pa je intenzivnost le-tega minimalna.

5.2.2 Nasilne oblike upora

Določene nasilne oblike upora načeloma rabijo manjšo množico kot mirne, saj z nasiljem lahko režim prisilijo v več interakcije in mu onemogočajo ignoriranje upora. Težava nastopi ker lahko s tem spodbudijo režim oziroma oblast k uporabi nasilja, kar pripelje do perpetualnega cikla nasilja, ki pripelje do državljanske vojne (npr. Sirija leta 2011–2012). Calvert (2010, 89–90) tudi trdi, da so bile najmanj uspešne prav tiste gverilske skupine, ki so oblast preveč opozorile nase in ji dale občutek, da mora nekaj storiti glede njih. Bell (1973, 63) obravnava tri tipe nasilnega upora množic, spontani izgredi, spodbujeni izgredi oziroma nemiri in notranja vojna. Gurr (1970, 10–11) tudi obravnava tri tipe oziroma stopnje nasilnega upora, namreč nemire, zaroto in notranjo vojno. Oba se torej strinjata da je notranja (državljanska) vojna najvišja oblika političnega nasilja, ki jo lahko 'uporabijo' množice proti oblasti. To gotovo drži, vendar pa so njune razdelitve nekoliko manj nasilnih ali pa vsaj manj nasilno intenzivnih akcij nekoliko skope, zato je potrebno navesti in opisati vsaj osnovne tipe boja ljudstva proti oblasti. Nasilno delovanje v uporah lahko razdelimo na dva tipa, tip, kjer je množica neposredno vključena in zajema izgrede, nasilno revolucijo, politične spopade (oz. nemire) in državljansko vojno. Tip delovanja kjer so vključeni predvsem organizirane skupine, ki se pojavijo kot podpora množičnim gibanjem pa vključuje terorizem in gverilsko bojevanje. Prvi

tip akcije ne zahteva organizacije (čeprav je ta lahko prisotna, tudi izgredi so seveda lahko spodbujeni in organizirani), medtem ko druga dva načina delovanja potrebujeta precejšno mero organizacije, koordinacije in tudi financiranja, to je razvidno tudi iz opisa posamezne akcije:

Izgredi: Izgredi so spontani izbruhi nasilja običajno brez konkretne tarče. Gre za izražanje frustracij kadar je mirno izražanje onemogočeno ali neuspešno. Gurr govori o političnem 'pretresu', ki je relativno spontano, neorganizirano politično nasilje s precejšnjo javno participacijo (1970, 11).

Politični spopadi: Politični spopadi so svojevrstna oblika, ki po naši definiciji ne more vedno spadati pod uporno vedenje. Gre namreč za politični fenomen, kjer se spopadejo skupine nasprotnih političnih polov oziroma prepričanj. Kot vrsto upora lahko politične spopade smatramo kadar gre za spopade med vladajočo in podrejeno politično skupino in kadar ne gre za organizirane spopade. Če je uporabljeno vojaško orožje in če gre za načrtno in organizirano uporabo nasilja, lahko govorimo o državljanski vojni.

Nasilna revolucija: Je rezultat hudih, širših družbenih frustracij, po navadi v spremstvu z visoko mero represije s strani oblasti. Gre za dogodek, ko množic nasilno izrazijo svoje zahteve po spremembi režima ter nasilno odstranijo ovire svojim zahtevam. Gre za spontano ali organizirano nasilje visoke intenzivnosti in razširjenosti. Eden boljših zgodovinskih primerov nasilne revolucije je francoska revolucija, kjer so bile frustracije ljudstva in relativna deprivacija ogromni. Kljub poskusu mirne revolucije (zaprisega na teniškem igrišču in razglasitev ustavodajne skupščine), je zaradi nasilnega odziva monarhije prišlo do nasilne revolucije, kjer si je množica s silo vzela, kar je zahtevala.

Državljska vojna: Državljske ali notranje vojne so zadnja, najbolj intenzivna oblika nasilnega upora. Od nasilne revolucije se razlikuje predvsem po trajanju, lahko bi rekli da je državljanska vojna podaljšana ali nadaljevana revolucija. Gurr (1970, 11) jo opredeli kot visoko organizirano politično nasilje z široko ljudsko participacijo, načrtovano za rušitev režima ali države in jo spremlja ekstenzivno nasilje. Calvert (2012, 6) pa jo opredeli kot konflikt med organiziranimi skupinami ki želijo prevzeti oziroma ohraniti nadzor nad državo.

Obstajata pa tudi dve bolj specifični obliki nasilnega upora, ki imata nekoliko nižjo participacijo in sta namenjeni predvsem kot opora delovanju množic, namreč terorizem in gverila.

Terorizem: Kot izrazi Calvert (2010, 1–3) je terorizem koncept, ki ga ni možno definirati, ker gre za

ime, ki ga vlade nadenejo svojim političnim nasprotnikom, da bi jih delegitimizirali. V osnovi gre za uporabo nasilja (selektivnega ali 'slepega') nad civilnim prebivalstvom, institucijami in organi države ter s tem izvajanje pritiska na vlado te države, da se ukloni pritiskom. Namen je ustvariti notranja trenja in pritiske na vlado s strani splošne populacije, ki živi v strahu pred nasiljem. Tipične oblike so atentati, bombni napadi, zasede in podobno.

Gverila: Gverila je način bojevanja upornikov proti oboroženim silam neke vlade z uporabo nekonvencionalnih metod bojevanja, predvsem z računanjem na mobilnost, presenečenje in diskretnost. Takšen način bojevanja na široko opiše Ernesto Guevara v svoji knjigi *Gverila*, kjer tudi poudari, da se mora gverilec zanašati na podporo lokalnega prebivalstva (Guevara 2008, 21).

6 RAZLOGI ZA UPOR

Na kratko je potrebno nasloviti še razloge za upor, namreč zaradi tega, ker je tip akcije ter intenzivnost upora v precejšni meri odvisna od tega, zakaj se ljudje uprejo, torej zakaj se formira politizirana množica. Vedenje je pogojeno z okolico, namreč z represijo, ki je prisotna, s socialnimi predstavami o pravičnosti, o tem, do česa so ljudje upravičeni, priučenimi normami, interakcijami z drugimi člani družbe in posledično množice, skratka, razvoj upora je pogojen z dogajanjem okoli in v politični skupnosti. Skoraj nemogoče je sicer vzpostaviti konkretne kavzalnosti, zaradi specifičnosti vsakega primera posebej, vendar pa se lahko najosnovnejše razloge za upor razvrsti v širše skupine. V tem delu poskušam na kratko vzpostaviti teorijo štirih kriz v družbi, ki nakazujejo na povečano možnost upora. Takšne krize so pred-faza skoraj vsakemu revolucionarnemu dogodku v zgodovini, seveda vsak s svojimi posebnostmi.

6.1 Eksistencialna kriza

Eksistencialna kriza pri posamezniku nastopi v primeru, ko gre za vprašanje samega preživetja. Ob tej krizi je subjekt postavljen pred težko izbiro, kjer mora izbirati med možnostmi, ki se vse lahko končajo s smrtjo. To pomeni, da mora, na primer, subjekt izbirati med lakoto in posledično smrtjo ali pa uporom proti režimu, kar pa ga sooči z nasilnim odzivom le-tega, kar se prav tako lahko konča s smrtjo. Ko nastopi takšna kriza je upor skorajda neizogiben, saj subjekt, ki je soočen z neizogibno smrtjo, nima ničesar izgubiti, in se bo skoraj gotovo uprl, razen včasih v primerih, če je prisoten tudi močan strah pred režimom oziroma tistim, kar povzroča krizo. Take krize so bile prisotne v mnogih zgodovinskih obdobjih in situacijah, dober primer je, na primer, Ruska

revolucija, ali pa pogojno upor v Varšavskem getu leta 1943. Danes so takšne krize že redkost, vsaj v takšni, zgodovinski obliki. Pojavljajo se v primerih hudih družbenih anomalij (na primer po naravnih nesrečah ali vojnah, dober primer bi bil New Orleans po orkanu Katrina), ali pa hude represije s strani sistema ali režima, kot je izvajanje genocida (Ruanda), ali pa druge oblike zatiranja. Vendar pa ima tudi ta kriza svoje anomalije, ko je na psiho posameznika vršen takšen pritisk, da je povsem vdan v usodo, ne glede na pretečo smrt, primer takšne anomalije je genocid nad Judi v času nacizma. Te anomalije se da pojasniti z Pečjakovo teorijo o amplifikatorjih in reduktorjih upora, omenjeno že prej.

6.2 Kriza individuuma

Gre enostavno za primere, ko obstaja prepad med idejo kaj si ljudje zaslužijo in realno idejo kaj so zmožni doseči, ta prepad po navadi pripelje do odpora, če pa gre za širša družbena odstopanja pa lahko pripelje do upora. Ker je derivat odpora posameznika, ima tudi vsak upor svoj egoistični element, saj se vsak subjekt upre zaradi tega, ker želi izboljšati svojo situacijo. Takšne krize so pogostejše v modernih družbah, ki so, kot za moderno družbo ugotavlja Zygmunt Bauman (Gane 2001), tekoče družbe, ki se nenehno spreminjajo in prilagajajo situacijam, družbe, ki so individualizirane, kjer je vsak individuum ločen od ostalih. Zaradi takšne strukture oziroma delitve družbe je delovanje subjektov močno omejeno na individualno delovanje in je tako vodilo delovanja egoizem tega individuuma. Primer takšnih uporov oziroma protestov so moderna gibanja, ki izvirajo iz modernih, 'tekočih' ideologij, ki se predvsem osredotočajo na en, konkreten cilj, na primer gibanja LGBT in okoljevarstvena gibanja. Pri takšnih uporih je najbolj očiten prepad med vrednotnimi pričakovanji in vrednotno pozicijo, kot to opisuje Gurr (1970, 27).

6.3 Kriza vrednot

Ta kriza in sledeč upor nastopita zaradi empatije, ki jo ljudje gojijo do drugih, oziroma prepričanja, da je trenutno stanje v družbi krivično, ali da je režim nemoralen in tako nelegitimen. Takšne krize so danes sicer pogostejše v manj razvitih družbah, kjer je smisel za lokalno skupnost in povezanost med ljudmi večja, kot pa v visoko razvitih družbah kjer večina komunikacije poteka elektronsko in so tako 'trki' med subjekti redkejši in bolj neosebni. Ta kriza namreč nastopi, ko se povsem poruši vera ljudi v poštenost, pravičnost in legitimnost režima, pa čeprav morda nasilje režima ni usmerjeno direktno proti posamezniku, ki se upira. Takšna primera sta nedavni revoluciji v Tuniziji in Egiptu, kjer so se protesti sicer manjših skupin ljudi, ki so bili marginalizirani,

zapostavljeni in zatirani, sprevrgli v splošne proteste množic iz vseh družbenih slojev, tudi tistih, ki so bili sicer v sistemu dobro situirani. Temu je nedvomno botrovala empatija do tistih, ki so na slabšem, ki so zatirani, zaradi česar so se uprli tudi tisti, ki so sicer v boljši situaciji, vendar se zavedajo da režim ni pošten in legitimen. Sicer tu obstaja ugibanje, če se le-ti niso uprli zaradi egoističnih razlogov, vendar pa je težko verjeti, da se tolikšna množica subjektov upre le zaradi lastne koristi, ki je druga kot pa neka splošna korist (ki, seveda, posledično pomeni da so vsi v boljši situaciji, tako da je vsak upor do neke mere egoističen).

Poleg nemoralne države režima lahko takšno krizo ustvari tudi prepad med moralnimi, tradicionalnimi ali celo verskimi vrednotami med ljudstvom in režimom, ali pa med družbenimi skupinami znotraj sistema z neenako družbeno močjo. Takšni upori so bolj pogosti v družbah, ki niso etnično homogene, ali pa v okupiranih prostorih. Takšen upor ima skoraj vedno cilj zrušitev oblasti, saj je ta videna kot nemoralna, ter ne dopušča življenja, ki je v nekem prostoru tradicionalno, kar pa povzroča težke frustracije, saj zahteva korenite družbene spremembe ter spremembe v obnašanju posameznika. Enega najboljših zgodovinskih primerov takšne krize, ki je leta 1564 pripeljala do začetka gibanja Taki Onqoy v Andih opiše Rinehart. Gibanje se je pojavilo kot odziv na nemoralno držo Criollosov ('belih gospodarjev' – Špancev), ter zaradi trenj med krščanstvom in staroselsko vero. Prepričanje in delovanje gibanja je bilo močno prežeto z religijo in prerokbami, po katerih naj bi se stari Andski bogovi spopadli z krščanskim bogom, ga uničili in nato še Španske okupatorje. Gibanje se je skozi leta spreminjalo in raslo, sicer je bilo na koncu zatrto, vendar pa je služilo tudi za podlago uporu Tupaca Amaruja v 18. stoletju (Rinehart 2011, 34–46).

6.4 Kriza smisla

Gre za krizo, ki nastopa skoraj izključno v modernih, visoko razvitih kapitalističnih družbah. To je upor, ki nastopi, ker subjekt nima več smisla v življenju, ko ljudje ne živijo svojega življenja ampak ga 'preživljajo'. Jodi Dean (2006) v svoji knjigi *Žižek's politics* pojasni, kako je po Lacanu subjekt suspens nič v prostoru, ki ga na koordinate prostora vežejo določeni družbeni procesi. Žižek k temu doda, da so te koordinate ravno točke užitka. Definira nas torej užitek. Sicer je pojmovanje užitka nekaj subjektivnega, vendar pa ljudje na splošno stremijo k čim bolj lagodnem življenju. Morda ne gre ravno za užitek, vendar pa je vedno prisotna želja zadovoljiti tudi socialne potrebe, torej druženje, politična aktivnost, biti upoštevan in tako dalje. Gre za, če povzamem Žižka (2008), ki v knjigi *Nasilje* govori o tako imenovanih 'živih mrtvecih' moderne kapitalistične družbe, ki v življenju nimajo drugega smisla kot da garajo za golo preživetje, medtem ko so v politiki in družbi odrinjeni na obrobje. Žižek za primer postavi za primer takšnega upora nasilne izgrede v

Parizu leta 2005 in pripomni da če je bil upor maja '68 upor z utopično vizijo, je bil upor leta 2005 samo izbruh brez izgovora vizije (Žižek 2008, 63). Namen upora je enak kot namen 'fatične komunikacije', torej gre la za preizkušanje kanala in kodov hkrati, medtem ko ni namena predati sporočila. Postavljeno v socialni in politični kontekst, namen marginalizirane skupine je s takim izbruhom pridobiti vidnost, v smislu 'tu smo, ne morete nas več ignorirati' (Žižek 2008, 64–66). Tudi Durkheim govori o tem, da upor lahko nastopi zaradi deprivacije identitete, torej, ko se posameznik ne more več poistovetiti s svetom in družbo, v kateri živi (Durkheim v Calvert 2010, 106). Takšne kriza povzroča upor, ki je skoraj vedno nasilen, tipični so sporadični izgredi, ki pa so kratkotrajni. Precejkrat je prisotna tudi velika mera vandalizma, saj množica skozi uničevanje lastnine simbolično opozarja nase, ki je deprivirana.

Deprivacija identitete ali smisla v življenju pa ni edino, kar lahko povzroči takšno krizo. Lahko gre za pomanjkanje svobode, ali pa za pomanjkanje sreče, ki nasledi željo po svobodi, ko je ta izpolnjena ali onemogočena (Arendt 1965, 55). Takšno stanje se po navadi vzpostavlja v totalitarnih režimih, ki so nato soočeni z izbruhi nasilja (saj je odkrita, množična akcija prepovedana in skoraj vedno zatrta). Tiranija je namreč uničevalec pluralnosti, ter tako uničuje individuume, hkrati pa jim onemogoča skupno delovanje (Arendt 1959, 181–182). Vendar pa je pri nastopu takšne krize v totalitarnem režimu prisotna velika možnost političnega nasilja med skupinami znotraj politične skupnosti, saj se 'totalitarni režimi, dokler so na oblasti, in totalitarni vodje, dokler so živi, obvladujejo in se zanašajo na podporo množic' (Arendt 2003, 388), vendar pa te množice izrabljajo in z njimi manipulirajo, kot pravi Arendt (2003, 390), 'totalitarna gibanja naslavlajo in uspešno organizirajo množice in ne razredov kot stare interesne stranke kontinentalnih nacionalnih držav'.

Te krize so prisotne praktično v vseh zgodovinskih primerih množičnih uporov. Pojavljajo se stopenjsko, glede na socialno, politično in ekonomsko razvitost družbe, saj ljudje vedno hočejo več. To sicer še ne pomeni, da v določenih primerih ne more nastopiti več kot ena kriza hkrati v isti politični skupnosti. Prav tako so možne anomalije, kot pri vseh teorijah o človeškem vedenju, saj je le-ta še vseeno avtonomen in nepredvidljiv. Anomalije lahko pojasnimo s specifičnimi elementi pri posameznih primerih, torej z amplifikatorji in reduktorji upornega vedenja. Gotovo pa je, da krize nakazujejo na kavzalnost med konceptom relativne deprivacije in tendenco k upor, ter intenzivnostjo deprivacije in potencialno za nasilje. Takšno iskanje razlogov je smiselno, saj zajema dovolj široko področje, da v krize lahko uvrstimo vse uporne dogodke, hkrati pa gre za dovolj specifično distinkcijo med krizami, da lahko določimo izvor najpomembnejše frustracije in s tem poiščemo glavno težavo v politični skupnosti.

7 ZAKLJUČEK

Kot je bilo poudarjeno že večkrat skozi celotno nalogo, je upor potrebno razumevati v pozitivnem smislu in ne le kot način rušenja *statusa quo*. Upori ter spremembe in revolucije, ki iz njih izvirajo so namreč več kot očitno gonilo družbenopolitičnega napredka v političnih skupnostih. Spremembe, ki jih prinesejo upori množic so namreč odraz neke splošne ljudske volje in tako edini pravi prikaz stanja neke družbe ter političnih naravnosti znotraj nje, to pa je edina prava smer razvoja, namreč taka, ki prihaja od ljudstva samega.

Tu je potrebno ponovno opozoriti, da je množica, torej politični derivat ljudstva, edini pravi nosilec moči, ki pogojuje oblast, ter s tem ključni akter upora, če tega razumevamo kot delovanje proti neki avtoriteti, medtem pa je režim tukaj le sekundarni akter, čeprav njegove akcije in reakcije odločilno vplivajo na delovanje množice. Ravno zaradi te dualnosti vedno obstaja potencial za nasilje, ki sicer izvira iz množice, a je po navadi pogojeno z ravnanjem oblasti. Le malo je namreč primerov, kjer bi se množica sama od sebe vedla nasilno, saj agresija izvira iz frustracij, ki jih že v začetku povzročajo politike nekega režima, ali pa kot odziv na represijo.

Množica in upor sta tako prepletena koncepta ki ju ne bi smeli obravnavati ločeno (vsaj upor kot je definiran v tej nalogi). Množico sicer sestavljajo posamezniki, a glavna je ravno atmosfera, ki se ustvari med njimi, da delujejo skupaj. Ravno ta aktivnost navzven in seveda interaktivnost znotraj množice je tisto, kar nenehno poudarja Hannah Arendt in je nujna za doseganje sprememb in pridobivanja moči množice. Kot že rečeno, ravno aktivnost in ne le številčnost, je tisto, kar definira množico in jo dela politično, je tisto, kar ji daje moč. In če ima nasilje potencial, da zruši sistem oziroma režim, ima edino skupno delovanje moč, da zgradi in vzpostavi nekaj novega. Če torej ta moč izvira iz množice, potem tudi rešitve in nova ureditev izvirata iz volje te množice, iz skupnega delovanja, iz same povezanosti.

Kakšna je stopnja povezanosti, način interakcije ter tudi številčnost pa so faktorji, ki določajo kako se bo množica organizirala, kako bo delovala ter kakšna bo njena interakcija z okolico in oblastjo. V uporu vedno obstaja možnost nasilja, saj so množice nepredvidljive, vendar pa je zadnje čase možno opazovati trend mirnih uporov, ki so precej uspešni. Tudi v Arabski pomladi so se upori začeli mirno, v nasilne so prerasli šele po nasilnem odzivu oblasti. Tako lahko trdimo, da zgodovinska negativna razumevanja množic kot drhali nimajo prave podlage, saj je takšno vedenje le odraz preteklega delovanja političnega sistema. Ravno tu pa gre iskati tudi vzroke za upor, ti namreč ležijo v frustracijah, ki pa jih povzroča prav politični sistem in njegov odraz v družbi. In ravno to, ta točka preloma, ko frustracije prerastejo v množični upor, je tisto, na kar se bom osredotočal v svojem nadaljnjem delu.

8 LITERATURA

1. Arendt, Hannah. 1959. *Human condition*. Garden City (NY): Doubleday.
2. --- 1965. *On Revolution*. New York: The Viking Press.
3. --- 1996. *Vita Activa*. Ljubljana: Krtina.
4. --- 2003. *Izvri totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.
5. Balibar, Etienne. 2004. *Strah pred množicami*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
6. Bell, V. J. David. 1973. *Resistance and Revolution*. Boston: Houghton Mifflin Company.
7. Bourdieu, Pierre. 1998. *Acts of resistance: Against the Tyranny of the Market*. New York: The New Press.
8. Calvert, Peter. 2010. *Terrorism, Civil War and Revolution*. New York: Continuum.
9. Chenoweth, Erica in Maria J. Stephan. 2011. *Why Civil Resistance Works*. New York: Columbia University Press.
10. Dean, Jodi. 2006. *Žižek's politics*. London: Routledge.
11. Du Prey, Deirdre Hurst. 2000. *Michael Chekhov: lessons for teachers of his acting technique*. Ottawa: Dowehouse Editions.
12. Gane, Nicholas. 2001. Zygmunt Bauman: Liquid modernity and beyond. *Acta sociologica* 44 (3): 267–275.
13. Gordon, Uri. 2008. *Anarchy Alive!*. London: Pluto Press.
14. Guevara, Ernesto. 2008. *Gverila*. Ljubljana: Založba Karantanija.
15. Gurr, Ted Robert. 1970. *Why Men Rebel*. New Jersey: Princeton University Press.
16. Hill, Evans. 2011. Egypt: The revolution and transition. *Al Jazeera English*, 27. december. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/spotlight/aljazeeraatop102011/2011/12/2011122785732358505.html> (31. avgust 2012).
17. Hollander, Jocelyn in Einwohner. 2004. Conceptualizing resistance. *Sociological forum* 19 (4): 533–554.
18. Jonsson, Stefan. 2008. *A brief history of the masses*. New York: Columbia University Press.
19. Negri, Antonio in Michael Hardt. 2010. *Skupno*. Ljubljana: Študentska založba.
20. Nietzsche, Friedrich. 2007. *Času neprimerna premišljevanja*. Ljubljana: Slovenska matica.
21. Ortner, B. Shelly. 2006. *Anthropology and Social Theory: Culture, power, and the acting subject*. Durham in London: Duke University Press.

22. Pečjak, Vid. 1991. Psihološki dejavniki upora. *Teorija in praksa* 28 (1–2): 56–66
23. Rinehart, James F. 2011. *Apocalyptic faith and political violence: Prophets of Terror*. New York: Palgrave Macmillan.
24. Ryan, Yasmine. 2011. Tunisia: The uprising that started it all. *Al Jazeera English*. 27. december. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/spotlight/aljazeeratop102011/2011/12/20111226205027882603.html> (31. avgust 2012).
25. Žižek, Slavoj. 2008. *Violence*. London: Profile Books.